

Socialutskottets yttrande 2020/21:SoU4y

Förslag om översyn av regleringen av sluten ungdomsvård

Till justitieutskottet

Justitieutskottet har beslutat att ge bl.a. socialutskottet tillfälle att yttra sig över ett förslag till utskottsinitiativ om översyn av regleringen av sluten ungdomsvård.

Socialutskottet begränsar sitt yttrande till den del som rör socialutskottets beredningsområde.

Socialutskottet föreslår utifrån de utgångspunkter som utskottet har att beakta att justitieutskottet tar ett utskottsinitiativ i enlighet med förslaget.

I yttrandet finns en avvikande mening (S, V, MP).

Utskottets överväganden

Förslag om översyn av regleringen av slutna ungdomsvård

Förslaget till utskottsinitiativ

Ledamöterna i justitieutskottet från Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna lämnade den 2 februari 2021 ett förslag till utskottsinitiativ om översyn av regleringen av slutna ungdomsvård (prot. 2020/21:22). Enligt förslaget ska den utredning som regeringen aviserat om slutna ungdomsvård få i uppdrag att utreda frågan om att flytta över ansvaret för den slutna ungdomsvården till Kriminalvården. Utgångspunkten ska vara att en sådan flytt ska ske.

I förslaget lyfts det fram att det ofta är unga vuxna som gjort sig skyldiga till allvarlig och grov brottslighet som döms till slutna ungdomsvård och att påföljden måste utformas med hänsyn till detta.

Det pekas också på att det under 2020 skedde 26 rymningar från Statens institutionsstyrelses (Sis) särskilda ungdomshem där den slutna ungdomsvården verkställs. Det har vidare konstaterats brister – både när det gäller säkerhetskontroll av personal och när det gäller de intagnas tillgång till internet och kontakter med olämpliga nätverk.

Förslagsställarna anför att de unga som döms till slutna ungdomsvård ofta har en kriminell livsstil. I förslaget framhålls att Kriminalvården kan ha större kompetens inom området än Sis, även när det gäller ungdomar. Det föreslås därför att en särskild enhet inom Kriminalvården övertar det övergripande ansvaret för unga som begått grova brott.

Kompletterande information

Översyn av regleringen av slutna ungdomsvård

I januari 2021 aviserade regeringen att den kommer att tillsätta en utredning om slutna ungdomsvård. Enligt regeringens pressmeddelande den 20 januari 2021 ska vårdtiderna motsvara brottslighetens allvar och det återfallsförebyggande arbetet ska stärkas. En trygg och säker vårdmiljö med hög kvalitet ska säkerställas.

Enligt uppgift från Justitiedepartementet pågår arbete med att ta fram direktiv till utredningen.

Interpellation om Sis ungdomshem

Socialminister Lena Hallengren besvarade den 9 februari 2021 en interpellation (ip. 2020/21:350) av Mikael Damsgaard (M) om säkerhetsbrister vid Sis ungdomshem och anförde bl.a. följande:

Mikael Damsgaard har frågat mig om jag är beredd att verka för att ansvaret för den slutna ungdomsvården överförs till Kriminalvården och om jag anser att det är lämpligt att personer som är dömda till sluten ungdomsvård för allvarlig brottslighet är placerade på samma institutioner som ungdomar som har placerats av socialtjänsten enligt LVU samt vilka beslut avseende detta jag är beredd att fatta.

[– – –] Jag, liksom Mikael Damsgaard, finner det olämpligt att unga som dömts till sluten ungdomsvård ska vistas på samma avdelning som omhändertagna ungdomar enligt LVU. Regeringens bedömning är att en separation mellan LVU- och LSU-ungdomar ger ökade möjligheter till en säkerhetsnivå som är anpassad för respektive placeringsgrund och leder till ökad trygghet för både ungdomar och personal. Mot bakgrund av detta gav regeringen i oktober förra året Statens institutionsstyrelse, Sis, i uppdrag att planera för inrättande av differentierade säkerhetsklasser inom myndighetens särskilda ungdomshem och att vidta säkerhetshöjande insatser vid de avdelningar där dömda högriskungdomar vårdas.

Som en konsekvens av regeringsuppdraget fattade Sis generaldirektör den 18 januari i år ett beslut om att LSU- och LVU-avdelningar ska delas upp inom hela Sis samt att ungdomshemmen i Södertälje och i Kalix ska få högre nivå på säkerheten än vad som tidigare funnits på Sis. Det säkerhetshöjande arbetet på Sis har således påbörjats, och vi kommer att nogsamt följa detta arbete.

Säkerheten inom Sis är oerhört viktigt. Det våldskapital som vi ser i samhället och bland vissa gängkriminella ungdomar i dag såg vi inte för 10-15 år sedan. Regeringen avser att inom kort tillsätta en utredning som ska göra en översyn av regelverket kring den slutna ungdomsvården. Vårdtiderna ska motsvara brottslighetens allvar, och möjligheterna till stöd- och kontrollåtgärder efter frigivningen från ungdomshemmen behöver förbättras. Återfallsfrekvensen ska minska, och miljön på de särskilda ungdomshemmen ska vara trygg och säker för såväl ungdomar som personal.

[– – –]

Jag vill gärna understryka att vi till stor del är eniga när det gäller det som Mikael Damsgaard beskriver. Vi har en eskalerande situation när det gäller ungdomskriminaliteten. Den kryper längre ned i åldrarna. Detta medför också att det inte i alla delar är möjligt att bedriva verksamheten vid Statens institutionsstyrelse på samma sätt som man gjorde för ett eller två decennier sedan. Däremot har man lång erfarenhet av att möta ungdomar.

Låt mig också säga att när det gäller säkerhet, kompetens och att man inte får avvikelser - det vill säga att personer lämnar institutionerna - kan det handla om både personer som avtjänar sluten ungdomsvård enligt LSU och personer som är tvångsomhändertagna och alltså sitter där med LVU. Det säkerhetshöjande arbetet är väldigt viktigt för Sis att bedriva, alldeles oavsett var man anser att en LSU-ungdom ska avtjäna sitt straff.

Mikael Damsgaard talar om ungdomsfängelser. Oavsett om det kallas ungdomsfängelse, anstalt eller institution med mycket hög säkerhet tror jag att den som besöker Södertälje eller Kalix i dag, och framför allt när man har vidtagit ytterligare åtgärder med perimeterskydd och så vidare, upplever att det inte är så mycket till det yttre eller säkerhetsmässigt som

skiljer sig från kriminalvård. Man det som skiljer sig och som jag inte tycker att man ska underskatta är innehållet i verksamheten. Från Kriminalvården beskriver man själv att man inte är van vid att vårda, behandla och möta så unga människor.

Jag tycker också att det ligger något i det faktum att man som 15, 16- eller 17-åring inte sitter på slutna anstalter i Kriminalvårdens regi. Säkerheten måste förstås vara enormt hög. Vi ska naturligtvis inte ha vare sig fritagningar eller avvikelser i den omfattning vi har sett. Helst ska det vara så nära noll som det bara går.

Att bedriva en fungerande skolgång, en behandling som är anpassad efter unga människor och eventuell vård är dock något som jag menar att Statens institutionsstyrelse har goda förutsättningar för, men man måste bli ännu bättre. Det handlar både om säkerhetshöjande insatser och om kompetenshöjande insatser generellt i myndigheten.

Utan att gå in för mycket på direktiven vill jag också säga att något som har kommunicerats till LSU-utredningen gäller detta med åldrarna. Om den dömde har fyllt 18 år när domen faller finns redan i dag möjligheten att placera personen inom kriminalvården. Ska man kanske göra det i större utsträckning? Man ska inte ta hela gruppen från 15 år och uppåt utan titta särskilt på dem som får sin dom efter att den har fyllt 18 år.

Mitt svar är egentligen att jag förstås inte är tillfreds med att vi har fritagningar eller avvikelser. Det är också väldigt otryggt att arbeta om man känner att säkerhetsinsatserna inte är optimala. Då känner man sig helt enkelt inte trygg på sin arbetsplats. Det är inte minst viktigt för den personal som arbetar där. Detta med säkerhetshöjande insatser är ett arbete som bedrivs väldigt intensivt inom ramen för Sis, och jag tror att frågan om att ha en annan benämning på institutionerna i Södertälje och Kalix med ännu mer säkerhetshöjande insatser är nog mer semantik.

Utskottsinitiativ i socialutskottet

Socialutskottet föreslog den 18 mars 2021 att riksdagen skulle tillkännage för regeringen att den senast den 1 augusti 2021 ska återkomma till riksdagen med en skrivelse som innehåller en bedömning av de insatser som krävs för att vården inom Sis ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen och för att en placering ska ge den unge den vård och behandling som krävs (bet. 2020/21:SoU33 Vård av unga vid Statens institutionsstyrelsens särskilda ungdomshem).

Riksdagens tillkännagivanden om ansvaret för unga som begått grova brott

Riksdagen ställde sig i april 2019 bakom det som justitieutskottet anfört om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott och tillkännagav detta för regeringen (bet. 2018/19:JuU13, rskr. 2018/19:192).

Riksdagen ställde sig i februari 2020 bakom det som justitieutskottet ännu en gång anfört om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott (bet. 2019/20:JuU30, rskr. 2019/20:177). Justitieutskottet anförde följande (s. 44):

Som framgår ovan riktade riksdagen på förslag av utskottet våren 2019 ett tillkännagivande till regeringen om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott. Utskottet vidhåller denna uppfattning. Enheten ska hantera barn och unga mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott. Den nya enheten hos Kriminalvården ska bl.a. ansvara för vissa ungdomspåföljder, t.ex. ungdomsvård och ungdomstjänst. Unga som begått allvarliga brott blir därmed statens snarare än kommunernas ansvar. Hos Kriminalvården finns en bred erfarenhet av att hantera personer som begått brott. På så sätt kan grovt kriminella unga i högre grad bemötas med de rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa, utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst. Genom att Kriminalvården är en statlig myndighet kan det vidare förväntas att de åtgärder som sätts in kommer att vara desamma över hela landet. Det innebär också att socialtjänsten i utsatta områden avlastas från en tids- och resurskrävande grupp och får bättre möjligheter att fokusera på barn och ungdomar som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet eller i andra sociala problem. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

Utskottets ställningstagande

Socialutskottet konstaterar att personer som är dömda till sluten ungdomsvård för allvarlig brottslighet idag kan vara placerade på samma särskilda ungdomshem som ungdomar som har placerats av socialtjänsten enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU.

Säkerheten inom Sis särskilda ungdomshem är enligt socialutskottet av största vikt. Vården inom Sis ska vara säker för såväl de placerade unga som för personalen. Denna uppfattning har socialutskottet även gett uttryck för i sitt förslag till tillkännagivande till regeringen (bet. 2020/21:SoU33).

I detta sammanhang konstaterar socialutskottet att regeringen har gett Sis i uppdrag att planera för inrättande av differentierade säkerhetsklasser inom de särskilda ungdomshemmen och att vidta säkerhetshöjande åtgärder vid de avdelningar där dömda högriskungdomar vårdas, samt att en del av dessa säkerhetshöjande åtgärder redan har vidtagits. Socialutskottet ser positivt på detta arbete men anser att ytterligare åtgärder behöver vidtas för att uppnå ökad trygghet för både ungdomar och personal.

De unga som döms till sluten ungdomsvård har ofta en kriminell livsstil. Socialutskottet bedömer att detta på ett negativt sätt kan påverka de ungdomar som är placerade enligt LVU på samma särskilda ungdomshem som de ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård.

Socialutskottet vill understryka att det är viktigt att unga som döms till sluten ungdomsvård, oavsett vem som har ansvaret för vården, får tillgång till de behandlingsmetoder och behandlingsprogram som är särskilt anpassade för unga.

Mot denna bakgrund ser socialutskottet positivt på att regeringen avser att tillsätta en utredning om en översyn av regleringen av den slutna ungdomsvården. Utifrån de utgångspunkter som socialutskottet har att beakta

ställer sig utskottet bakom förslaget till utskottsinitiativ om att den aviserade utredningen bör få i uppdrag att utreda frågan om att flytta över ansvaret för den slutna ungdomsvården till Kriminalvården.

Socialutskottet föreslår utifrån de utgångspunkter som utskottet har att beakta att justitieutskottet tar ett utskottsinitiativ i enlighet med förslaget.

Stockholm den 23 mars 2021

På socialutskottets vägnar

Acko Ankarberg Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Acko Ankarberg Johansson (KD), Kristina Nilsson (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Hultberg (M), Per Ramhorn (SD), Mikael Dahlgvist (S), Sofia Nilsson (C), Dag Larsson (S), Lina Nordquist (L), Christina Östberg (SD), Nicklas Attefjord (MP), Pia Steensland (KD), Mats Wiking (S), Ulrika Jörgensen (M), Maj Karlsson (V), Linda Lindberg (SD) och Ann-Britt Åsebol (M).

Avvikande mening

Förslag om översyn av regleringen av slutna ungdomsvård (S, V, MP)

Kristina Nilsson (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Mikael Dahlgvist (S), Dag Larsson (S), Nicklas Attefjord (MP), Mats Wiking (S) och Maj Karlsson (V) anför:

Vården inom Sis särskilda ungdomshem ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen. Vi anser att det är olämpligt att unga som dömts till slutna ungdomsvård ska vistas på samma avdelning som unga som placerats enligt LVU. Vi delar regeringens bedömning att en separation mellan dessa grupper av unga ger ökade möjligheter till en säkerhetsnivå som är anpassad för respektive placeringsgrund och leder till ökad trygghet för både ungdomar och personal. I detta sammanhang konstaterar vi att regeringen har gett Sis i uppdrag att planera för inrättande av differentierade säkerhetsklasser inom de särskilda ungdomshemmen och att vidta säkerhetshöjande åtgärder vid de avdelningar där dömda högriskungdomar vårdas, samt att en del av dessa säkerhetshöjande åtgärder redan har vidtagits.

Vi vill understryka vikten av att även unga som är dömda till slutna ungdomsvård får tillgång till de behandlingsmetoder som är särskilt anpassade för unga. Vi bedömer att Sis har goda förutsättningar att bedriva sådan behandling men att ytterligare säkerhetshöjande och kompetenshöjande åtgärder behöver vidtas inom verksamheten.

Mot denna bakgrund ser vi positivt på att regeringen avser att tillsätta en utredning om en översyn av regleringen av den slutna ungdomsvården. Vi är emellertid inte beredda att ställa oss bakom förslaget i utskottsinitiativet om att den aviserade utredningen ska få i uppdrag att utreda frågan om att flytta över ansvaret för den slutna ungdomsvården till Kriminalvården.

Med hänvisning till vad som anförts ovan anser vi att justitieutskottet bör avslå förslaget till utskottsinitiativ.